

Антонова О.М.

РЕЗЕРВУВАННЯ І УПРАВЛІННЯ ТИМЧАСОВО-ВІЛЬНИМИ КОШТАМИ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті розглянуто резервування і управління тимчасово-вільними коштами вищого навчального закладу

Ключові слова: фінансові потоки, резервний фонд, тимчасово-вільні кошти, ризики, фінансові потоки, вторинний інвестиційний портфель, вищій навчальний заклад

Актуальність проблеми. Концепцією економічної безпеки вищого навчального закладу передбачається створення резервного фонду, ця міра викликана вимушеною необхідністю здійснення ринкових операцій в цілях отримання ВНЗ позабюджетних доходів, а також залученням коштів для здійснення проектів, загальна вартість яких перевищує річний оборот фонду накопичень [3].

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Фінансові потоки є одним із важливих та поширених понять сучасної економічної науки та практики. Водночас, не дивлячись на поширеність його застосування у фінансовій практиці, в сучасній економічній та науковій літературі простежується незначна кількість досліджень [1, 2, 5-8], присвячених аналізу сутності та особливостей фінансових потоків, їх переміщенню та класифікації, проблемам їх комплексного управління та функціонування у фінансово-економічному просторі.

Виклад основного матеріалу. У практиці функціонування різних фондів, у тому числі і резервних, існує два підходи до організації фінансових потоків.

Перший ототожнює фінансові потоки з грошовими й охоплює весь обіг грошової маси та розміщення в активах. Другий підхід ґрунтується на відокремленні фінансових потоків як специфічних грошових потоків [7].

Стосовно фінансової практики частіше використовується перший підхід, при якому встановлюється норматив відрахувань до резервного фонду, як правило, до 5% від суми чистого доходу, а також, що категорія «резервування коштів» істотно відрізняється від категорії «тимчасово-вільні кошти». Основні відмінності полягають в терміновості при резервуванні і ліквідності при використанні коштів.

Якщо розглядати резервні кошти локально, тобто окремо від фонду накопичення, то механізм їх формування і витрачання регламентується наступними міркуваннями. Якщо формування і використання резервного фонду найтісніше пов'язане із забезпеченням економічної безпеки, то резервування коштів може бути здійснене успішно, якщо вирішені наступні питання:

- визначення джерел резервних фондів;
- визначення напрямів витрачання резервних фондів;
- визначення структури резервних фондів;
- кількісної оцінки обсягів резервування;
- визначення структури і оцінки ризиків в системі.

Джерела резервного фонду

Виходячи з викладеного вище підхід до резервування коштів ВНЗ, резервний фонд може формуватися по трьох основних групах джерел (рис. 1).

- Перша група є відрахуваннями від суми доходів, який отримує ВНЗ від власної діяльності, до якої віднесемо: платні освітні послуги;
- господарсько-договірні НДДКР;

- непрофільна діяльність ВНЗ (послуги від інфраструктури);
- оренда;
- реалізація власних інвестиційних проектів.

Друга група – це відрахування від підприємницької діяльності і ринкових операцій:

- доходи від філій, що створюються ВНЗ;
- доходи від інкорпорованих бізнес-структур ВНЗ;
- доходи від вкладення коштів в прибуткові ринкові операції.

Рис. 1. Основні джерела і головні напрями витрачання коштів резервного фонду вищого навчального закладу

Техніка виконання відрахувань проста: досить лише встановити єдиний або диференційовані нормативи відрахувань для кожної групи доходів.

Використання резерву

Головні напрями використання коштів резервного фонду представляються з причини двох груп витрат.

1. Внутрішньо університетські «ситуації збою»:
 - створення резервного фонду оплати праці;
 - тимчасове покриття дебіторської заборгованості при внутрішньо університетських розрахунках (внутрішньо університетський факторинг);
 - непередбачені ситуації (форс-мажор: аварії, стихійні лиха і тому подібне).
2. Зовнішні ситуації:
 - покриття кредиторської заборгованості і інших касових розривів;
 - резерв на підтримку інвестиційних проектів;
 - страхування ризиків;
 - покриття збитків;

- інші.

Очевидно, що головні напрями використання коштів резервного фонду характеризуються різними термінами «розширення ситуацій збою», для чого активи резервного фонду можуть бути сформульовані у вигляді двох відносно самостійних блоків, які розрізняються по рівню ліквідності активів. В цьому сенсі резервні засоби складають частину тимчасово вільних засобів ВНЗ.

При розгляді питання про резервування коштів не можна не зупинитися на такому аспекті як ризики [4]. Необхідно, помітити, що управління ризиками або ризик-менеджмент – це досить складна і, головне, самостійна тема для досліджень. Саме тому ми свідомо обмежимося найзагальнішою класифікаційною структурою ризиків в складній системі (рис. 2).

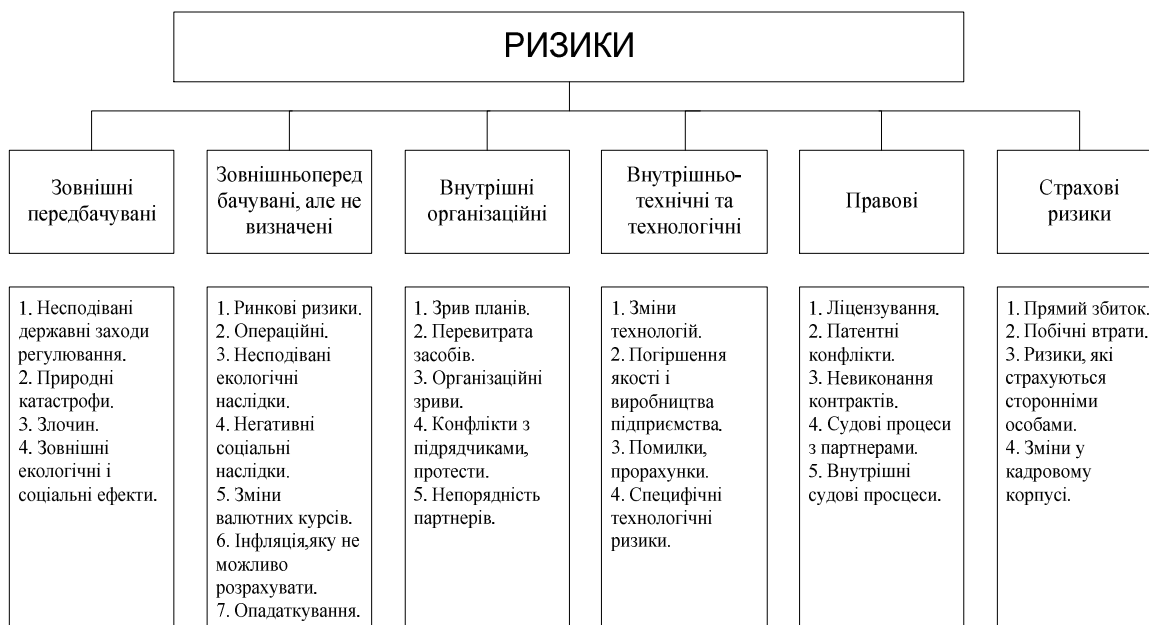

Рис. 2. Класифікація ризиків

Підсистема управління економічною безпекою ВНЗ як фінансовий орган, який управляє коштами ВНЗ, не терпить вільних коштів. Бо наявність таких означала б, що наявні кошти не приносять доходу, а це позикові кошти, то обслуговування їх, здійснюється по суті справи кожену секунду. Проте в силу технологічних особливостей у ВНЗ можуть утворитися вільні кошти. Це, передусім резервні кошти, розмір яких визначається оцінками ймовірності появи і величини касових розривів. «Перетворення» резервних коштів на тимчасово вільні кошти тим ймовірніше, чим краще і надійніше функціонування ВНЗ. Тимчасово вільні кошти можуть також утворюватися за рахунок не співпадіння термінів повернення коштів з інвестиційних проектів (суми кредитів і відсотки по них), із-за порушень термінів готовності проектів для здійснення їх фінансування, за рахунок невитрачених сум поточних витрат; найпотужнішими ж джерелами тимчасово вільних коштів являються передоплата за освітні послуги і аванси з НДДКР.

Отже, ми маємо потенційно можливі ситуації, при яких в системі ВНЗ утворюються тимчасово вільні кошти, які необхідно використати з метою отримання додаткового доходу. При цьому підсистема має бути готовою для здійснення необхідних платежів. Таким чином, йдеться про формування, так званого, «вторинного інвестиційного портфеля», основним завданням управління яким – є отримання максимально можливої доходу від вкладення коштів при дотриманні готовності ВНЗ до необхідних платежів.

Основними параметрами вторинного інвестиційного портфеля є:

- терміни виконання і обсяги необхідних платежів;

- b) сума тимчасово вільних коштів (ТВК);
- c) фінансові інструменти, наявні в активі керівника вторинним інвестиційним портфелем і їх основні параметри (надійність, ліквідність, доходність, терміновість);
- d) алгоритм розподілу коштів по фінансових інструментах.

Розглянемо детальніше кожний з перерахованих параметрів.

Терміни виконання і обсяги необхідних платежів у ВНЗ складаються з:

- a) термінів і обсягів повернень кредитів;
- б) термінів і обсягів обслуговування позик і кредитів;
- в) термінів і обсягів фінансування інвестиційних проектів;
- г) термінів виконання і обсягів поточних витрат згідно із загальним кошторисом витрат.

Ця група параметрів представляється у формі фінансових потоків і має вигляд, наведений в таблиці 1.

Алгоритм вибору фінансових інструментів і їх доходностей показаний в таблицях 2, 3.

Таблиця 1

Терміни виконання і обсяг необхідних платежів
(фінансові потоки вторинного інвестиційного портфеля)

Види платежів	Інвестиційний період і його дискрети $t_i (i = 1)$				
	t_1	t_2	t_3	...	t_n
I. Погашення облігацій	$S_1(t_1)$	$S_1(t_2)$	$S_1(t_3)$...	$S_1(t_n)$
Всього.....					
у т.ч. по видах:					
1.1. _____	$S_{1,1}(t_1)$	$S_{1,1}(t_2)$	$S_{1,1}(t_3)$...	$S_{1,1}(t_n)$
1.2. _____	$S_{1,2}(t_1)$	$S_{1,2}(t_2)$	$S_{1,2}(t_3)$...	$S_{1,2}(t_n)$
II. Виплата відсотків					
по позиках	$S_2(t_1)$	$S_2(t_2)$	$S_2(t_3)$...	$S_2(t_n)$
Всього.....					
у т.ч. по видах:					
2.1. _____	$S_{2,1}(t_1)$	$S_{2,1}(t_2)$	$S_{2,1}(t_3)$...	$S_{2,1}(t_n)$
2.2. _____	$S_{2,2}(t_1)$	$S_{2,2}(t_2)$	$S_{2,2}(t_3)$...	$S_{2,2}(t_n)$
III. Інвестування проектів	$S_3(t_1)$	$S_3(t_2)$	$S_3(t_3)$...	$S_3(t_n)$
Всього.....					
у т.ч. по видах:					
3.1. _____	$S_{3,1}(t_1)$	$S_{3,1}(t_2)$	$S_{3,1}(t_3)$...	$S_{3,1}(t_n)$
3.2. _____	$S_{3,2}(t_1)$	$S_{3,2}(t_2)$	$S_{3,2}(t_3)$...	$S_{3,2}(t_n)$
IV. Виконання кошторису технологічних витрат	$S_4(t_1)$	$S_4(t_2)$	$S_4(t_3)$...	$S_4(t_n)$
Всього.....					
у т.ч. по видах:					
4.1. _____	$S_{4,1}(t_1)$	$S_{4,1}(t_2)$	$S_{4,1}(t_3)$...	$S_{4,1}(t_n)$
4.2. _____	$S_{4,2}(t_1)$	$S_{4,2}(t_2)$	$S_{4,2}(t_3)$...	$S_{4,2}(t_n)$
РАЗОМ:	$S_0(t_1)$	$S_0(t_2)$	$S_0(t_3)$...	$S_0(t_n)$

Таблиця 2 (проміжна)

Алгоритм вибору фінансових інструментів та їх доходність

Графік необхідних платежів	t_1	t_2	t_3	t_4	t_5
	Фінансові інструменти (ФІ) $\Phi I=3$	$S_0(t_1)$	$S_0(t_2)$	$S_0(t_3)$	$S_0(t_4)$
ФІ-1 (Δt_1) ФІ-1 (Δt_2) ФІ-1 (Δt_3) ФІ-1 (Δt_4) ФІ-1 (Δt_5)	$d_1(t_1)$				
ФІ-2 (Δt_1) ФІ-2 (Δt_2) ФІ-2 (Δt_3) ФІ-2 (Δt_4) ФІ-2 (Δt_5)		$d_2(t_2)$	$d_2(t_3)$		
ФІ-3 (Δt_1) ФІ-3 (Δt_2) ФІ-3 (Δt_3) ФІ-3 (Δt_4) ФІ-3 (Δt_5)				$d_3(t_4)$	$d_3(t_5)$

$$V_1 = \frac{S_0(t_2)}{1+d_1(t_2)} \quad (1)$$

Таблиця 3 (основна розрахункова)

Порядок розрахунку вкладень тимчасово вільних коштів

	t_1	t_2	t_3	t_4	t_5
Розмір вкладень	$S_0(t_1)$	$S_0(t_2)$	$S_0(t_3)$	$S_0(t_4)$	$S_0(t_5)$
	$d_1(t_1)$	$d_1(t_2)$	$d_1(t_3)$	$d_1(t_4)$	$d_1(t_5)$
V_1	$\frac{S_0(t_1)}{1+d_1(t_1)}$				
V_2		$\frac{S_0(t_2)}{1+d_1(t_2)}$			
V_3			$\frac{S_0(t_3)}{1+d_1(t_3)}$		
V_4				$\frac{S_0(t_4)}{1+d_1(t_4)}$	
V_5					$\frac{S_0(t_5)}{1+d_1(t_5)}$

Доходність вторинного портфеля

$$d_o = \frac{\text{Сумарний прибуток}}{\text{Середньоваговий обсяг вкладень у вторинний інвестиційний портфель}} \times \frac{365}{T} \times 100\%$$

Сума тимчасово вільних коштів можуть включати:

- a) кошти, які резервуються з метою ліквідації збійних ситуацій;
- b) суми позикових коштів, по яких не настали терміни інвестування;
- c) повернення з інвестиційних кредитів;
- d) відсотки по інвестиційних кредитах;
- e) тимчасово вільні кошти технологічних витрат;
- f) інші кошти (економія, отримані неустойки і тому подібне).

Фінансові інструменти, наявні в активі керівника вторинним інвестиційним портфелем, можуть представлятися наступним переліком:

- a) рахунки до запитання (гривневі і валютні);
- b) державні боргові зобов'язання по видах, серіях;
- c) банківські депозити (валютні і гривневі);
- d) векселі підприємств, фірм;
- e) акції типу «blue chips»;
- f) акції другого ешелону;
- g) деривати (ф'ючерси, форварди і тому подібне);
- h) облігації суб'єктів держави і тому подібне.

Для цілей вторинного інвестиційного портфеля виділяти інструменти максимальної надійності і ліквідності з виділенням рівня доходності залежно від термінів вкладень.

Структура реальних для ВНЗ фінансових інструментів представляється в наступному вигляді (табл. 4).

Таблиця 4

Доходності фінансових інструментів, які використовуються для цілей вторинного інвестиційного портфеля

Фінансові інструменти	Строки інвестування			
	Δt_1	Δt_2	...	Δt_n
1. Рахунки до вимоги у банках (гривневі)				
1.1. _____	$d_{1,1}(\Delta t_1)$	$d_{1,1}(\Delta t_2)$...	$d_{1,1}(\Delta t_n)$
1.2. _____	$d_{1,2}(\Delta t_1)$	$d_{1,2}(\Delta t_2)$...	$d_{1,2}(\Delta t_n)$
2. Рахунки до вимоги у банках (валютні)				
2.1. _____	$d_{2,1}(\Delta t_1)$	$d_{2,1}(\Delta t_2)$...	$d_{2,1}(\Delta t_n)$
2.2. _____	$d_{2,2}(\Delta t_1)$	$d_{2,2}(\Delta t_2)$...	$d_{2,2}(\Delta t_n)$
3. Державні боргові зобов'язання по видах, серіях				
3.1. _____	$d_{3,1}(\Delta t_1)$	$d_{3,1}(\Delta t_2)$...	$d_{3,1}(\Delta t_n)$
3.2. _____	$d_{3,2}(\Delta t_1)$	$d_{3,2}(\Delta t_2)$...	$d_{3,2}(\Delta t_n)$
4. ЗЕБ				
4.1. _____	$d_{4,1}(\Delta t_1)$	$d_{4,1}(\Delta t_2)$...	$d_{4,1}(\Delta t_n)$
4.2. _____	$d_{4,2}(\Delta t_1)$	$d_{4,2}(\Delta t_2)$...	$d_{4,2}(\Delta t_n)$

Примітка: доходності $d(\Delta t)$ визначаються з розрахунку на термін вкладу.

Основна ідея алгоритму розподілу тимчасово вільних коштів полягає в наступному. Маючи фінансові потоки вторинного інвестиційного портфеля, який представляються у вигляді графіку необхідних платежів і список доходностей по різних фінансових інструментах, необ-

хідно розподілити тимчасово вільні кошти в обсягах, які з урахуванням відповідних доходностей, які розрізняються по термінах вкладення, давали б «на виході» з вторинного інвестиційного портфеля можливість здійснити той або інший платіж в заданий термін. Оптимізація вторинного інвестиційного портфеля полягає в нашому випадку в тому, щоб отримати максимально можливу доходність тимчасово вільних коштів при заданих обмеженнях по термінах необхідних платежів.

Структура вторинного інвестиційного портфеля може бути представлена наступною таблицею (табл. 5).

Таблиця 5

Структура вторинного інвестиційного портфеля

Сума ТВЗ у гривні _____ Сума ТВЗ у валюті _____	Інвестиційний період, його дискрети та фінансові потоки			
	t_1	t_2	...	t_n
Фінансові інструменти ($k = 1, 6$)	$S_0(t_1)$	$S_0(t_2)$...	$S_0(t_n)$
1. Зарезервовані кошти на рахунках банків до вимоги (грн.).....	$V_1(t_1)$	$V_1(t_2)$...	$V_1(t_n)$
2. Зарезервовані кошти на рахунках банків до вимоги (валюті).....	$V_2(t_1)$	$V_2(t_2)$...	$V_2(t_n)$
3. Гривневі депозити.....	$V_3(t_1)$	$V_3(t_2)$...	$V_3(t_n)$
4. Валютні депозити.....	$V_4(t_1)$	$V_4(t_2)$...	$V_4(t_n)$
5. Державні боргові зобов'язання по видах, серіях.....	$V_5(t_1)$	$V_5(t_2)$...	$V_5(t_n)$
6. ЗЕБ.....	$V_6(t_1)$	$V_6(t_2)$...	$V_6(t_n)$
Всього	Підсумок за t_1	Підсумок за t_2	...	Підсумок за t_n

Розміри термінових вкладень $V(t)$ визначаються виходячи з таких правил:

$$S_0(t_i) = \sum_{k=1}^{k=6} v_k d_k(\Delta t_i) \quad (2)$$

$$S_0(T) = \sum_{i=1}^{i=n} \sum_{k=1}^{k=6} v_k d_k(\Delta t_i) \quad (3)$$

Залежність (2) означає, що сума вкладень в k -й фінансовий інструмент з доходністю $d_k(\Delta t_i)$ на термін вкладення Δt_i має бути рівній сумі необхідних платежів в i -й дискрет інвестиційного періоду, а (формула 3) усі вкладені за інвестиційний період з урахуванням доходності вибраного фінансового інструменту за термін вкладу Δt_i мають бути дорівнюють загальній сумі необхідних платежів за інвестиційний період $T(t_1, t_2, \dots, t_n)$.

Загальна доходність вторинного інвестиційного портфеля (табл. 5) визначається за формулою:

$$d_o(T) = \frac{D_T}{ТВЗ}, \quad (4)$$

де: d_t – загальна доходність портфеля за інвестиційний період T ;

D_T – сумарний дохід від вкладень за період T ;

ТВЗ – середньозважена (по термінах вкладень) сума тимчасово вільних коштів у ВНЗ.

Помітимо, що цей алгоритм найбільш результативний у тому випадку, якщо в СУЕБВНЗ є жорсткий графік необхідних платежів, тобто час вільного знаходження коштів в системі мінімально, і визначається технологією переказу коштів з фінансових інструментів у ВНЗ, а з ВНЗ в інвестиційні проекти.

Висновки. Узагальнюючи викладене, можна сформулювати наступні висновки: резервування коштів є одним із способів запобігання можливим касовим розривам і ліквідації потенційних збійних ситуацій. Попри те, що ці кошти відволікаються з обороту, вони дозволяють запобігти збиткам, пов'язаним із затримкою необхідних платежів. Резервування коштів необхідніше для ВНЗ тим, чим активніше він бере участь у бізнес-операціях, схильних до різного родотримувау ризикам; оскільки резервування коштів носить поступовий характер, а касові розриви і збійні ситуації випадкові, то має сенс говорити про використання резерву спільно з тимчасово-вільними коштами госпрозрахункових фондів ВНЗ.

Запропонований підхід до управління тимчасово-вільними коштами дозволяє:

- отримувати додатковий дохід відповідно до структури, тобто вторинного інвестиційного портфеля;
- досягти максимально можливої у конкретних умовах ефективності використання тимчасово-вільних коштів при заданих обмеженнях по термінах необхідних платежів, тобто сприяти забезпеченню ВНЗ репутації надійного партнера.

ЛІТЕРАТУРА

1. Азаренкова Г.М. Фінансові потоки в системі економічних відносин: Монографія. – Х., 2006.
2. Азаренкова Г.М. Фінансові ресурси та фінансові потоки. Теоретичний аналіз. – Х., 2003.
3. Антонова О.М. Загальна концепція економічної безпеки вищого навчального закладу: матеріали VIII Міжнародної науково-технічної конференції [Сучасні інформаційно-комунікаційні технології] COMINFO-2012], (Крим, Ялта, Лівадія, 1-15 жовтня 2012 р) / ДУІКТ, – К., 2012. С. 251-253.
4. Антонова О.М. Основні види ризиків та їх вплив на економічну безпеку підприємства. //Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова, серія 18, Економіка і право: Зб. наукових праць. – Випуск 14. – 2011 р., С. 46-50.
5. Економічна енциклопедія. – К: Вид-во «Академія», 2000. – Т.1.
6. Економічна енциклопедія. – К: Вид-во «Академія», 2000. – Т.3.
7. Любимцев Ю. Финансовые потоки как объект индикативного планирования и регулирования/ Любимцев Ю., Дудкин В.// Российский экономический журнал. – 1998. – №3. – С.38-47, С.98-99.
8. Плущевская Ю. Исследование финансовых потоков в российской экономике / Плущевская Ю., Старикова Л. // Вопросы экономики. – 1997. – №12. – С.117-131.

Антонова Е.М.

РЕЗЕРВИРОВАНИЕ И УПРАВЛЕНИЕ ВРЕМЕННО-СВОБОДНЫМИ СРЕДСТВАМИ ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ

В статье рассмотрены резервирования и управления временно-свободными средствами высшего учебного заведения.

Ключевые слова: *финансовые потоки, резервный фонд, временно-свободные средства, риски, финансовые потоки, вторичный инвестиционный портфель, высшее учебное заведение.*

Antonova O.M.

REDUNDANCY AND MANAGE TEMPORARY-FREE FUNDS OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

The article considers funds reservation and management of time-by free means a higher educational institution.

Keywords: *financial flows, reserve fund, time-free assets, the risks, cash flows, secondary investment portfolio, higher education institution.*

УДК 338(477): 519.237

Беник Н.Г.

ОБГРУНТУВАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ СТВОРЕННЯ СУДНОБУДІВНОГО-СУДНОРЕМОНТНОГО КЛАСТЕРА В УКРАЇНІ

Сьогодні питання розвитку українського суднобудування хвилюють велику кількість людей, які працюють у цій сфері, а так само небайдужих до долі однією з найбільш розвинених галузей народного господарства, що дісталася нашій державі у спадок від СРСР. Тому необхідно приділити увагу реанімації суднобудування та ремонту суден в Україні. Одним з шляхів виходу галузі з кризового стану є створення суднобудівного-судноремонтного кластера.

Ключові слова: *кластер, кластерна політика, суднобудування, судноремонт.*

Постановка проблеми. На жаль, сьогодні стан суднобудівної галузі в Україні дуже важкий, і говорити про сильні конкурентні позиції України як морської держави в світі недоцільно.

Географічне розташування заводів на головних судноплавних артеріях України (р. Дніпро і р. Дунай) за кращих умов функціонування галузі надасть змогу забезпечити вітчизняні судноплавні компанії суднами, оперативно вирішувати питання планових і позачергових ремонтів, а також надавати сервісні послуги по технічному обслуговуванню суден, що перебувають в експлуатації.

Отже на сьогодні гостро встає питання відродження суднобудівної, судноремонтної галузі за допомогою кластерного підходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вивчення кластерної теорії внесли значний внесок такі закордонні вчені як М.Портер, М. Енрайт Т. Андерссон, П. Бекатини, Е.Лімер, Т. Харріс, Д. Сольє, П.Кругман та інші. Серед російських дослідників можна зазначити роботи Ж.Мингалевої, С.Ткачевої, А.Міграняна, Е.Монастирного та інших.

В Україні на початку 21 століття та після настання кризи, яка паралізувала багато галузей економіки, постало питання необхідності створення кластерів. У зв'язку з цим з'явилися роботи дослідників в галузі кластерного розвитку в економіці – С. Гриценка, О. Кійка, В. Чередник, С. Громенкова, М. Войнаренка, С. Соколенка, В. Федоренка та інших.

Невирішена частина проблеми. За останні десять років позиції суднобудівних компаній України були втрачені не лише на міжнародних, а й на внутрішніх лініях. Сам же морський флот значно застарів; більшість судів вже не відповідають вимогам міжнародних конвенцій. Більше 92% вантажів, що обробляються в українських портах, транспортуються іноземними судами. Вітчизняні верфі в основному простоюють чи працюють на закордонного замовника. Тому на сьогоднішній день безліч науковців досліджують умови діяльності та проблеми розвитку суднобудування та судноремонту України.

Мета дослідження полягає обґрунтуванні доцільності створення суднобудівного-судноремонтного кластера в Україні.